

УДК 332.146:336.22(477)

**МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ
ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ
ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

Іванова О. Ю.

В статті запропоновано методичний підхід до визначення впливу податково-бюджетних відносин на формування потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів України, який передбачає оцінку законодавчого, фінансового забезпечення податково-бюджетних відносин, дослідження міжбюджетних фінансових потоків з виявленням переваг та недоліків. Доведено необхідність встановлення прямого зв'язку рівнем соціально-економічного розвитку регіонів та податково-бюджетними показниками.

Стимулювання регіонального розвитку на основі використання стратегічного потенціалу є важливим завданням державної регіональної політики в умовах економії бюджетних коштів. Створення умов для саморозвитку сприяє зміцненню фінансової самодостатності регіонів. Взаємодія між державою і регіонами у податково-бюджетних відносинах передбачає, з одного боку, забезпечення державної підтримки регіонів, з іншого, – стимулювання регіональних органів до саморозвитку та забезпечення максимально ефективного використання наявного потенціалу розвитку.

Від якості податково-бюджетних відносин на регіональному рівні залежить ефективність використання місцевих ресурсів; якість та обсяг надання соціальних послуг; поліпшення інвестиційного клімату в регіоні; фінансування регіональних програм розвитку; фінансову базу органів місцевого самоврядування тощо. В той же час податково-бюджетні відносини на державному рівні забезпечують стабільність надходжень до бюджетів всіх рівнів; темпи економічного зростання; добробут населення; ефективність бюджетного процесу; фінансування делегованих повноважень; фінансування загальнодержавних програм тощо.

Між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування перерозподіляються повноваження та відповідальність за виконувані функції, а також забезпечення з боку центру фінансування

делегованих повноважень, що у разі достатності підвищує якість надання соціальних гарантій населенню регіону. Податково-бюджетні відносини мають сприяти переходу від політики надання фінансової допомоги до політики розвитку самостійності кожної адміністративно-територіальної одиниці. Актуальність дослідження визначається необхідністю прискорення соціально-економічного розвитку як на державному рівні, так і на рівні окремих регіонів на основі визначення основних проблем, що його гальмують та розробки й впровадження заходів з їх подолання.

Проблеми фінансового забезпечення регіонального розвитку та напрями їх вирішення знайшли відображення в працях І. Вахович, З. Герасимчука, Л. Калашнікової, В. Кравченко, С. Крилиці, А. Мельника тощо. Питання оцінки та реформування податково-бюджетних відносин регіонів та центру викладено в наукових працях І. Алексєєва, Т. Бондарук, В. Вишневського, Ю. Іванова, І. Майбурова, І. Луніної, А. Соколовської, Л. Тарангул та ін. Дослідженням регіональної конкурентоспроможності й ролі в цих процесах державного регулювання приділена увага учених-економістів: П. Беленького, П. Бубенко, З. Варналія, З. Герасимчука, І. Дегтярьової, М. Долішнього, Л. Ковальської, Д. Кузьміна, М. Портера, М. Степанова, Д. Сенпіка, А. Соколовської, Д. Стеченко, А. Татаркіна, Л. Яремко й ін. Проблеми податково-бюджетних відносин свідчать про наявність недосконалого науково-практичного обґрунтування напрямів реформування податково-бюджетних відносин, що потребує розробки послідовності етапів з ідентифікації проблем та переваг міжбюджетних відносин на основі критеріїв ефективності.

Мета статті полягає у розробці науково-методичного підходу до визначення впливу податково-бюджетних відносин на формування потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів України. Досягнення ефективності формування та використання потенціалу сталого розвитку регіону вимагає зміцнення його економічного потенціалу, що можливо за рахунок виваженої державної регіональної політики, в тому числі на основі діагностики тенденцій та ідентифікації проблем у податково-бюджетній сфері та розробці рекомендацій щодо реформування міжбюджетних відносин за умови зміщення акцентів в бік стимулювання саморозвитку регіонів. Розроблений методичний підхід дозволив виокремити проблемні моменти у використанні економічного потенціалу регіонів та визначити напрями щодо їх подолання (рис.1).

Важливими при нарощуванні потенціалу сталого соціально-економічного розвитку регіонів є податкові надходження, які закріплюються за місцевими бюджетами [1]: податки, які встановлюються на державному рівні та повністю закріплюються за місцевими бюджетами;

податки, які встановлюються на місцевому рівні, (надходження повністю залишаються в розпорядженні органів місцевого самоврядування); податки, які встановлюються на державному рівні, та лише їх частка закріплюються за місцевими бюджетами.

Рис. 1. Методичний підхід до визначення впливу податково-бюджетних відносин на формування потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів України

Проведення аналізу податкових надходжень слід виконувати за наступними складовими (рис. 2).

Рис. 2. Послідовність проведення аналізу щодо оцінки податкових джерел формування місцевих бюджетів

Частковими показниками оцінки фінансової забезпеченості місцевих бюджетів виступають [2, 3, 4]: співвідношення обсягів фінансової допомоги з державного бюджету і власних (податкових) доходів; покриття витрат як відношення власних бюджетних доходів регіону до його сукупних витрат; автономії (концентрації власних доходів), що характеризує співвідношення між податковими бюджетними доходами і загальною сумою бюджетних доходів; дефіцитності бюджету, який визначається співвідношенням між дефіцитом бюджету і загальним обсягом його доходів (без урахування безоплатних надходжень); бюджетної результативності регіону, що розраховується як відношення між загальною сумою бюджетних доходів і чисельністю населення регіону; бюджетної забезпеченості регіону, який визначається співвідношенням між загальною сумою бюджетних витрат і чисельністю населення регіону; забезпеченості населення власними доходами як відношення величини власних доходів регіону з розрахунку на одного жителя до власних доходів країни з розрахунку на одного жителя.

Поряд з особливостями формування доходів місцевих бюджетів слід розглянути й видатки місцевих бюджетів. Обсяг і структура бюджетних видатків характеризують ступінь децентралізації бюджетної системи, рівень життя населення, економічні аспекти розвитку територій

та, у кінцевому підсумку, дають уявлення про рівень соціально-економічного розвитку держави [5].

Особливе місце в системі державних видатків займають видатки місцевих бюджетів, які відображають ступінь фінансового, соціального, культурного розвитку регіонів. У зв'язку з цим, важливим аспектом в оцінці видатків місцевих бюджетів є рівень децентралізації влади, який характеризує можливості органів місцевого самоврядування виконувати свою повноваження в контексті здійснення бюджетної політики (в тому числі в частині видатків). Оцінку видатків місцевих бюджетів слід проводити за наступними показниками: частка видатків місцевих бюджетів України у ВВП країни, динаміка зміни видатків місцевих бюджетів, у % до ВВП, відповідність рівня видатків місцевих бюджетів з рівнем соціально-економічного розвитку регіону, аналіз їх структури за функціональною класифікацією, що дозволяє визначити пріоритетні сфери та напрями діяльності місцевих органів влади

Етап 3. Дослідження тенденцій міжбюджетних фінансових потоків.

Відносини між центром та регіонами України супроводжуються постійними двобічними фінансовими потоками, де з державного бюджету спрямовуються трансферти та кошти за взаєморозрахунками, а в зворотному напрямі, – від місцевих бюджетів відраховуються до бюджету регульовані доходи та кошти. Показниками оцінки виступають: обсяг та структура трансфертів, обсяг коштів, що підлягають вилученню з місцевих бюджетів до державного бюджету, співвідношення дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету та ін.

Етап 4. Дослідження перерозподілу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету між регіонами України та відповідність їх рівню соціально-економічного розвитку. Кінцевим етапом методичного підходу є: узагальнення позитивних тенденцій впливу податково-бюджетних відносин на рівень соціально-економічного розвитку регіонів України та визначення напрямів збереження та посилення позитивних тенденцій податково-бюджетних відносин між центром та регіонами; визначення проблем у податково-бюджетній сфері та негативного впливу на рівень соціально-економічного розвитку регіонів України та, відповідно, визначення напрямів подолання проблем у податково-бюджетних відносинах між центром та регіонами.

На рис. 3 представлено основні умови для стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на основі реформування податково-бюджетних відносин. Отже, нерівномірність розвитку регіонів України обумовлює необхідність застосування різних напрямів державної підтримки регіонального розвитку, в тому числі на

основі удосконалення податково-бюджетних відносин між центром та регіонами. Кожен регіон держави має власну інфраструктуру, потенціал та особливість, тому лише з їх урахуванням можна досягти узгодженості місцевого і національного інтересів [6].

Рис. 3. Перелік основних умов для стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на основі реформування податково-бюджетних відносин

Висновки. Розроблений методичний підхід до визначення впливу податково-бюджетних відносин та економічних реформ на формування потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів України дозволяє виокремити проблемні моменти у використанні економічного потенціалу регіонів та визначити напрями щодо їх подолання. Отже, на основі ідентифікованих проблем податково-бюджетних відносин між центром та регіонами, слід зауважити, що механізм податково-бюджетних відносин має: сприяти підвищенню ефективності формування потенціалу соціально-економічному розвитку регіонів; стимулювати зацікавленість

місцевих органів влади до саморозвитку регіонів; враховувати потенціал регіонів. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розробку концептуальних положень реформування податково-бюджетних відносин.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Полозенко Д. В. Фінансова система України і бюджетний процес: сутність та шляхи їх удосконалення // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 18–25.
3. Пушак Я. Я. Суть та напрями використання бюджетного потенціалу регіону / Я. Я. Пушак // Вісник економічної науки України. – 2014. - № 1. – С. 102-106.
4. Клітинський Ю. С. Формування і оцінка бюджетного потенціалу регіону / Ю. С. Клітинський // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. – 2014. - № 1(208). – С. 49-53.
4. Лисюк О.М. Моделювання регіонального розвитку економіки перехідного періоду : автореф. дис. ... канд. екон. наук / О.М. Лисюк. – Хмельницький, 2005. – 23 с.
5. Фінансова стратегія економічного розвитку / Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ялта, 1-6 жовтня 2013 року). – Полтава: ПУЕТ. – 2013. – 273 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fin_politic.puet.edu.ua/files/mconf11013.pdf.

Abstract

Ivanova O.

Methodical approach to the determination of fiscal relations impact on capacity building of the social and economic development of regions in Ukraine.

The article suggests a methodical approach to determine the effect of fiscal relations on the capacity building of socio-economic development of regions in Ukraine, which provides for an assessment of the legislative, financial support fiscal relations, the study of inter-budgetary financial flows, identifying strengths and weaknesses. The necessity of establishing a direct relationship between the level of regional socio-economic development and fiscal performance is proved. The necessary conditions for the creation of incentives socio-economic development of regions in Ukraine are created.